

SEZNAM DĚL NEDOSTUPNÝCH NA TRHU

DOMINIKA CYPZIRSCHOVÁ, DIŠ.
MGR. EDITA LICHTENBERGOVÁ

The article deals with the List of Out-of-Commerce Works (*Seznam děl nedostupných na trhu – SDNNT*) which has been maintained by the National Library of Czech Republic. The list is based on the records of the Union Catalogue of the Czech Republic for monographic and periodical publications published in the Czech Republic. The records in the SDNNT are continuously harmonised with their original resource in case of deduplication. The article also introduces the reader to SDNNT, a web-based application developed in 2022 that supports not only the management of the list, but also facilitates cooperation with digital libraries and enables right holders to opt-out their works. While the original version of the list required manual verification of market availability by librarians, this procedure is now automated.

Keywords: library innovations, List of out-of-commerce works, library and information services, copyright law, digital libraries, National Library of the Czech Republic

✉ dominika.cypzirschova@nkp.cz
Národní knihovna ČR
www.nkp.cz

✉ edita.lichtenbergova@nkp.cz
Národní knihovna ČR
www.nkp.cz

ÚVOD

Národní knihovna České republiky vystavuje od roku 2020 Seznam děl nedostupných na trhu (dále SDNNT). Zveřejnění děl v seznamu je podmínkou pro zpřístupnění slovesných děl digitalizovaných knihovnami a prezentovaných v segmentu Národní digitální knihovny – DNNT¹, v němž mohou zveřejňovat digitalizovaná díla zařazená do SDNNT smluvní partnerské knihovny. Aktuální počty digitalizovaných dokumentů v segmentu Národní digitální knihovny – DNNT jsou nižší než počty děl v SDNNT. Jedná se o důsledek jednoho z prvních rozhodnutí, která byla při vytváření seznamu učiněna – při rozhodování, zda má seznam obsahovat záznamy pouze pro díla již digitalizovaná, a pro digitalizaci připravovaná, či záznamy pro díla nedostupné na trhu, bez ohledu na jejich existující či plánovanou digitalizaci, zvítězila druhá varianta. Toto rozhodnutí doplnily další podmínky, které definují obsah SDNNT.

OBSAH SDNNT

Podoba obsahu SDNNT je dána Autorským zákonem², konkrétně ustanovením § 97f *Seznam děl na trhu nedostupných*, dále licenčními smlouvami s kolektivními správci a Memorandem o porozumění mezi Svazem českých knihkupců a nakladatelů a NK ČR ve věci zásad a pravidel zpřístupňování knih na trhu nedostupných vydaných od roku 1990 (dále Memorandum)³.

V průběhu krátké existence SDNNT došlo k novele autorského zákona a návazně i dalších ujednání. K zásadní změně došlo 1. 1. 2024, kdy skončilo přechodné období pro novelu Autorského zákona. I předcházející zákonná úprava zahrnovala slovesná díla, neomezovala však časové rozmezí vydání v případě monografických děl (omezení na publikace vydané do roku 2007 bylo do konce roku 2023 dáno smlouvou s kolektivními správci), od 1. 1. 2024 je možné v SDNNT uvádět pouze monografie, u nichž rok vydání díla předchází nejméně o 20 let rok, v němž byl podán návrh na zařazení díla do seznamu. Důsledkem bylo stažení 23 tisíců záznamů děl vydaných v letech 2004 až 2007 ze SDNNT. U periodik zůstává v novele původně uvedené rozmezí vydání před 10 a více lety. Dílo obsažené v jednotlivém vydání periodického tisku se v souladu se zněním autorského zákona považuje za zařazené do seznamu jen jako součást takového vydání.

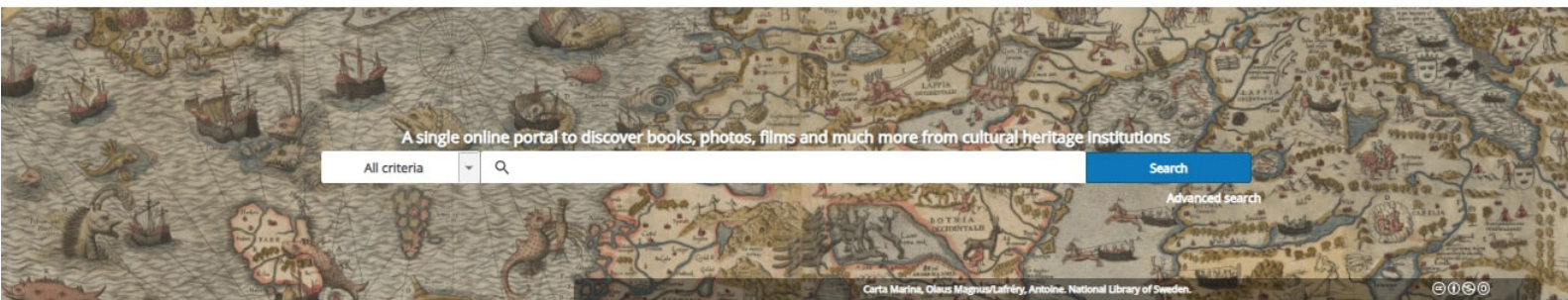
Základem pro vytvoření seznamu byly záznamy pro monografické a periodické publikace vydané na území České republiky převzaté ze Souborného katalogu ČR (dále SK ČR). Stávající obsah zahrnuje záznamy, které podávala jako návrh Národní knihovna České republiky na díla obsažená v České národní bibliografii a následně zveřejněná v SK ČR a návrh ostatních knihoven na další díla, dohledaná v SK ČR. Obsah je omezen na časové období umožněné licencí či nově zákonem. Před vystavením návrhů probíhá kontrola záznamů oproti knižním distributorům, která se v průběhu existence SDNNT zdokonalovala. V první verzi probíhala ruční kontrola pracovníky knihovny (kontrolu rozsáhlých souborů v Excelu umožnil home office v době covidových omezení), následně byl proces automatizován.

Vzhledem k výchozím zdrojům záznamů se do SDNNT dostaly i záznamy pro díla, které by v něm být neměly: duplicitní záznamy pro díla vzniklé při retrokonverzi České národní bibliografie, či díla, u nichž již autorská práva vypršela. Tyto nedostatky jsou postupně odstraňovány, databáze Česká národní bibliografie a SK ČR procházejí redakcí, která se do SDNNT promítá, informace o volných dílech jsou přebírány z digitálních knihoven a zapracovávány do SDNNT, volná díla jsou vyřazována. Počty záznamů tedy nejsou ovlivněny jen zapracováním nových návrhů knihoven a žádostí o vyřazení nositelů práv, ale zohledňují i tyto změny.

Aktuální počet záznamů dle stavů a licencí je zveřejňován na vstupní stránce webové aplikace (<https://sdnnt.nkp.cz>).

SDNNT A PORTÁL DĚL NEDOSTUPNÝCH NA TRHU ZŘÍZENÉM A SPRAVOVANÉM ÚŘADEM EVROPSKÉ UNIE PRO DUŠEVNÍ VLASTNICTVÍ (EUIPO OOC)

Novou důležitou povinností podle novelizovaného Autorského zákona je vystavení návrhu na zařazení děl na Portálu děl nedostupných na trhu zřízeném a spravovaném Úřadem Evropské unie pro duševní vlastnictví (dále EUIPO OoC). Portál byl zřízen na základě směrnice EU 2019/790 (o autorském právu

Information about out-of commerce works

Out-of commerce works are works that are no longer available through customary channels of commerce

[More Information](#)

Rights holders

If you are a rights holder of the out-of-commerce works, in this section you can find information and features focusing on your rights and options.

[More Information](#)

Úvodní webová stránka Out-of-commerce works portal. Zdroj: <https://euiipo.europa.eu/out-of-commerce/#/>

a právech s ním souvisejících na jednotném digitálním trhu). Novela Autorského zákona stanovuje podmíněnost licence pro užití díla nedostupného na trhu zveřejněním díla na EUIPO OoC.

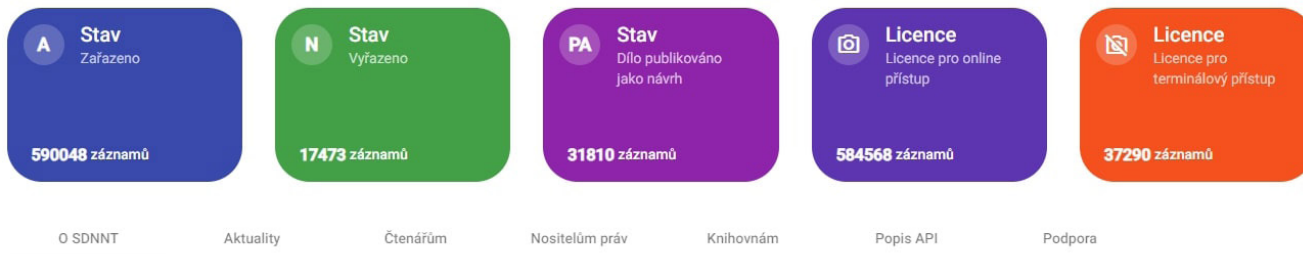
Od začátku roku 2023 tedy probíhala intenzivní jednání s EUIPO OoC a testování exportu dat. Dle dohody s EUIPO OoC měla Národní knihovna České republiky odeslat záznamy děl k 30. 6. 2023, aby byla zveřejněna 1. 7. 2023 a byla dodržena lhůta šesti měsíců, kdy budou díla vystavena jako „Out of commerce under 6 months period“. Díla pak měla být k 1. 1. 2024 zveřejněna jako „Out of commerce with possibility of uses“. Dne 29. 6. 2023 proběhl export záznamů ze SDNNT do EUIPO OoC, jednalo se o 31 souborů s velikostí do 4000 kB/soubor, celkově 599 541 záznamů. Lhůta zveřejnění byla následně posouvána kvůli technickým problémům na straně EUIPO OoC, zveřejňování bylo ukončeno až 2. 10. 2023. Vzhledem k důvodu zpoždění zůstává prozatím pro stavu děl pro zpřístupnění v České republice rozhodujícím zdrojem i nadále SDNNT.

Vystavení díla v EUIPO OoC není pro využití seznamu definitivní a jednorázovou záležitostí, obsah SDNNT je proměnlivý, do seznamu jsou nejen zařazována nová díla a vyřazována ta, o jejichž vyřazení požádal nositel práv (žádost může být podána

prostřednictvím SDNNT i EUIPO OoC, druhá varianta zatím nenastala). Do obsahu se promítá i stahování děl, u nichž průběžně vyprší autorská práva a již zmíněné vyřazování děl na základě deduplikací apod. EUIPO OoC dosud nemá API rozhraní, změny je potřeba řešit paralelně v SDNNT i EUIPO OoC, což je kapacitně velmi náročné. Národní knihovna České republiky předala EUIPO OoC požadavek na doplnění API rozhraní, které by odstranilo nyní nezbytnou duplicitní práci v SDNNT a EUIPO OoC. Dle příslibu by mělo k jeho nasazení dojít v první polovině roku 2024.

WYVOJ APLIKACE SDNNT

Seznam vznikl v roce 2020, první verzí byl excelovský soubor, následovala báze v knihovním systému Aleph, nakladatelé v prvních letech používali k vyřazování excelovské soubory. Od roku 2022 je seznam vystavován ve vlastní webové aplikaci (<https://sdnnt.nkp.cz>), která usnadňuje nakladatelům předávání požadavků na vyřazení na jediném místě jednoduchým postupem, jak bylo příslibeno prostřednictvím Memoranda. Aplikace zároveň usnadňuje práci knihovnám a kurátorovi seznamu.

Seznam děl nedostupných na trhu

Co jsou to díla nedostupná na trhu?

"Díla nedostupná na trhu" (zkráceně „DNNT“) se určují podle Autorského zákona (§ 97f). V tomto smyslu jsou díly nedostupnými na trhu:

- díla slovesná vydaná na území ČR, včetně děl do nich vložených nebo začleněných nebo tvořících jejich nedílnou součást (tedy ilustrací apod.)
- pro která byl autorem (nositelem práv), knihovnou nebo kolektivním správcem podán návrh na zařazení do seznamu děl nedostupných na trhu uveřejněného na webu Národní knihovny, a
- jejichž užití není zjevně předmětem prodejních nebo licenčních podmínek, které vylučují možnost označit je za nedostupná na trhu (například možnost zakoupení e-knihy), a
- která nebylo možno v druhově shodném nebo obdobném vyjádření (tj. včetně dalšího, a to i změněného nebo elektronického vydání) ve lhůtě 6 měsíců od podání návrhu, při vynaložení přiměřeného úsilí a za obvyklých podmínek opatřit za úplatu v běžné obchodní síti, a
- která byla na tomto základě Národní knihovnou zařazena do seznamu děl nedostupných na trhu, přičemž autor (nositel práv) nevyzval Národní knihovnu k vyřazení svého díla ať z návrhů nebo ze seznamu děl nedostupných na trhu.

Úvodní stránka webové stránky SDNNT. Zdroj: <https://sdnnt.nkp.cz/sdnnt/home>

Knihovny do SDNNT navrhuji nové návrhy dle dohody s nakladateli dvakrát ročně, mohou využít možnosti výběru záznamů ze SK ČR prostřednictvím aplikace, či využít API rozhraní. Každé dílo musí být vystaveno jako návrh na zařazení do SDNNT 6 měsíců. Po uplynutí této doby se dílo zařadí na SDNNT za předpokladu, že nebylo vyřazeno nositelem práv. Od června 2023 je dalším krokem souběžné vystavení záznamů v EUIPO OoC.

Nositelé práv mají možnost vyřazovat svá díla ze SDNNT. Pro vyřazení je potřeba využít webovou aplikaci SDNNT, kde lze intuitivně vytvořit žádost. Obdobně mohou nositelé práv na základě memoranda omezit přístup ke svým dílům. Dílo jako takové stále zůstane v SDNNT zařazeno, ale v digitálních knihovnách se bude zobrazovat pod terminálovou licenci. Seznam se pak promítá do zpřístupněných digitálních knihoven, kde seznam určuje, jaká díla mají být pod licenci DNNT zpřístupněna. V digitálních knihovnách se můžeme setkat se dvěma druhy licencí, a to online a zobrazení na terminálu (v digitálních knihovnách zobrazování ve studovně). Terminálové zobrazování děl je přístup pouze na místě samém v daných institucích, které poskytují službu DNNT. Uživatelé digitálních knihoven si mohou díla s licenci DNNT pouze zobrazit. Tisk a stahování těchto děl je zakázáno.

Součástí webové aplikace SDNNT je také již zmiňovaná kontrola oproti vybraným distributorům (aktuálně Distri, Kosmas, Palmknihy), obsah seznamu je průběžně kontrolován oproti seznamům distributorů, dohledaná díla jsou ze SDNNT stahována.

Národní digitální knihovna	
Výsledky: 1 - 60 / 265115	
Dostupnost	^
Veřejné	44379
Po přihlášení	130198
V knihovně	91072
Vše	265115
Licence	^
Díla nedostupná na trhu – online	130198
Díla nedostupná na trhu – studovna	31823

Zobrazované licence DNNT v digitální knihovně Národní knihovny ČR. Zdroj: <https://www.ndk.cz/search>

Oproti prvním letům se snížil počet žádostí ze strany nakladatelů, kontroly oproti distributorům spolehlivě dohledávají velké procento nově vydaných publikací.

Důležitou úlohou aplikace je i sladování obsahu s revidovaným SK ČR, při deduplikaci záznamů v SK ČR probíhá deduplikace a sladování stavů a licencí v SDNNT.

Při vytváření webové aplikace byly požadavky konzultovány se spolupracujícími knihovnami, ne všechny požadované úpravy se podařilo v aplikaci vyřešit vzhledem k nedořešenému financování aplikace.

ZÁVĚR

Seznam plní svou úlohu pro zpřístupňování digitalizovaných děl v České republice. Uživatel nyní může využít segment Národní digitální knihovny – DNNT čtyř partnerských knihoven: Národní knihovny ČR,

Moravské zemské knihovny, Knihovny Akademie věd ČR a Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové. Podmínkou služby je registrace uživatele v knihovně, která má uzavřenou smlouvu o poskytování služeb NDK – DNNT s Národní knihovnou ČR, aktuálně je zapojeno přes 300 institucí.

Po pěti letech od začátku přípravy SDNNT se podařilo vytvořit nástroj, webovou aplikaci, která všem účastníkům usnadňuje plnění povinností vyplývajících z Autorského zákona a souvisejících smluv a Memoranda, včetně aktuálně nové povinnosti přispívat do EUIPO OoC.

V nadcházejících letech se počítá s jejím dalším rozvojem.

POZNÁMKY

- ¹ Podrobněji viz <https://dnnt.cz/>.
- ² Zákon č. 429 ze dne 8. prosince 2022, kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.
- ³ Memorandum o porozumění mezi Svazem českých knihkupců a nakladatelů a Národní knihovnou České republiky ve věci zásad a pravidel zpřístupňování knih na trhu nedostupných vydaných od roku 1990; 13. 12. 2022. <https://ipk.nkp.cz/docs/dnnt/dnnt-memorandum-sckn>.

MOHLO BY VÁS ZAUJÍMAŤ...

Katalóg obchodne nedostupných diel spravuje aj Slovenská národná knižnica. Používatelia si v ňom môžu prezerat diela chránené autorským zákonom, ktoré v súčasnosti nie je možné zakúpiť. Katalóg je dostupný na webovej stránke https://chamo.kis3g.sk/search/query?term_90=fd:%22OND%22&theme=snk_ond.

Návrh na vyradenie diela z katalógu môže podať vlastníak autorských práv vyplnením formulára dostupného po kliknutí na dané dielo na [Európskom portáli obchodne nedostupných diel](#).

